

Emlékezzünk együtt!

A budapesti gettó áldozatainak temetőjét 1944/45-ben kényszerűségből a Dohány utcai zsinagóga udvarán alakították ki.

Az eltelt évtizedek során a temető méltatlan, elhanyagolt állapotban volt. A magyarországi Holocaust 70. évfordulójára az Alapítvány a budapesti Dohány utcai Zsinagógáért magánadományokból felújította és mártírjaink emlékéhez méltóvá tette a sírkertet.

A temető felújításának folyamatát ünnepélyes megemlékezéssel kívánjuk befejezni, melyet 2014. július 14-n 17.00 órakor tartunk a temető-kertben.

A megemlékezésen felszólal Zoltai Gusztáv, a Dohány utcai templom-körzet elnöke, emlékbeszédet mond Dr. Frölich Róbert főrabbi. Közreműködik Fekete László főkántor és Székelyi József színművész.

A megemlékezésre ezennel tisztelettel meghívjuk.

Nádel Tamás

Dr. Frölich Róbert

Az Alapítvány elnöke

főrabbi

MEGHÍVÓ

A holokauszt 70. évfordulóján
a magyar zsidó mártírok emlékművénél,
a Raoul Wallenberg Emlékparkban
(Budapest VII., Wesselényi utca 5.)

2014. július 6-án, vasárnap, délelőtt 9.30 órakor
megemlékezést

tartunk, melyre Önt és b. családját tisztelettel meghívjuk.

Emlékbeszédet mond:

Zoltai Gusztáv, az Emanuel Alapítvány titkára
dr. Frölich Róbert főrabbi

Közreműködik:

Tóth Emil főkántor
Oláh Gergő
Gerendás Péter

Zoltai Gusztáv,
az Emanuel Alapítvány titkára

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

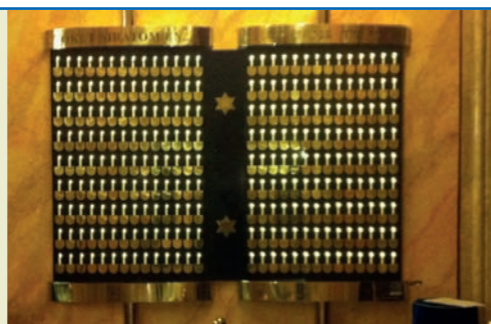
A Dohány körzet vezetősége, illetve a Dohány utcai zsinagóga alapítványa ezúton mond köszönetet a nagylelkű felajánlásokért, amelyekkel az alábbi adományozók hozzájárultak a temető kert felújításához.

TOMMEL-ÉP Kft	560 000.- Ft
Dr. Almási Katalin	50 000.- Ft
Dr. Rusz Zoltán	20 000.- Ft
Balázs János	20 000.- Ft
Moussong Sándorné	20 000.- Ft

Jahrzeit-napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák alatti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szereteteinkért a gyertyák. A Jahrzeitnapon a reggeli i.tentisztelet után a közösség átmegy a falhoz és Káddist mond az elhunytért. Lapunkban továbbra is közreadjuk, hogy elhunyt szeretteiknek mikor van a Jahrzeitje.

Izsák György	július 6.	Dr. Faragó Gyula	július 14.	Markovits Sándor	július 16.	Wolf Sári	július 21.
Reiter Pál	július 6.	Lorber Sándor	július 15.	Kádár György	július 19.	Ábrahámsohn Vera	július 26.
Várad Lajosné	július 10.	Bobella Tamásné	július 16.	Klein Rudolf	július 19.	Barnai György	július 26.
Farkas Dezső	július 13.	Fenyves Miksa	július 16.	Frölich György	július 21.		

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHAANY-ZSINAGOGA.HU

Kulturális Páholy a Dohányban (6-7. oldal)

Várkonyi Tibor és Dési János írása (5. és 8. oldal)

Múzeumok Éjszakája (11. oldal)

A három gyászhét Tammuz 17-től Áv hó 9-ig

Dr. Frölich Róbert rovata

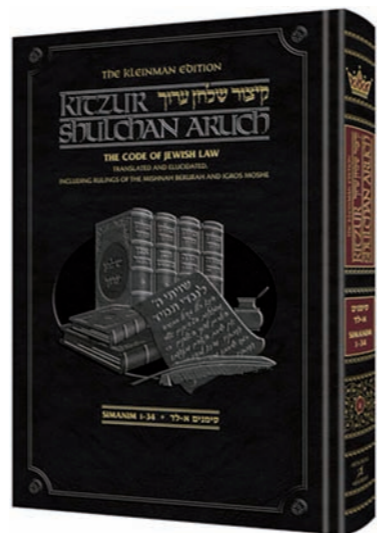
Mint azt a rabbinikus hagyomány őrzi, több esemény gyűjtőpontja lett Tammuz 17-e. Mózes, mikor megpillantotta az aranyborjút, mely körül az Egyiptomot éppen csak elhagyó zsidók táncoltak és ünnepeltek, szegyenében és felgerjert haragjában e napon törte össze a

Sívó ószor Bötammuzkor törtek össze a kőtáblák, megszűnt az állandó áldozat, áttörték a városfalakat, Aposztumusz elégette a Tórárt, és bálványt állítottak a Szentélybe, írja a Misna. Tammuz 17-ével (sívó ószor Bötammuz) kezdődik a nyárközepi három gyászhét, ugyanis ezen a napon omlottak le Jeruzsálem falai. Három hétig tartott a város teljes bevétele, s a gyászos végű ostrom emlékére e három héten át a mai napig tilos esküvőt, nagyobb ünnepséget tartani.

kőtáblákat. A Szentélyben minden nap két állandó áldozatot mutattak be. E napon már nem jutott elegendő állat, hogy a papok végezzék kötelességüket. A bölcsek véleménye megoszlik, hogy ez az első vagy a második szentély idejére vonatkozik-e.

A városfalak ledöntése már Titus „dicsőséglistáját” gyarapítja. A római seregek, megelégedve a zsidó „lázongásokat”, hadjáratot indítottak Jeruzsálem ellen, s végül el-

pusztították a második Szentélyt. Az első Szentély idején korábban vették be a falakat, mint arról a szemtanú, Jeremiás is beszámol. A Tórárt elégető Aposztumuszról nincs információ. Úgyszintén nem tudjuk, ki és miért állított bálványt a Szentélybe. Az előzőt egyesek Babilónia egy görög nevű tábornokaként azonosítják, míg mások szerint a római megszállás korában élt. A bálványállítást sokan a zsidóságot aktívan megtagadó,

bálványimádó király, Menasse számlájára írják.

A három hét végeztével köszönt be a legjelentősebb zsidó gyásznapi, Áv hó kilencedike (héberül Tisó böÁv), amikor nem eszünk és nem iszunk semmit, előző este napnyugtától másnap estig, 25 órán keresztül. Megjegyzendő, hogy már az évforduló előtt is kilenc napon át (szombat kivételével) részleges böjt van, nem eszünk ilyenkor húst. Ez az úgynevezett nájntég, a kilenc tejes nap. A szomorú történelmi események úgy hozták, hogy mind a két Szentély (időszámításunk előtt 586-ban, illetve időszámításunk szerint 70-ben) ezen a napon pusztult el.

A böjt előestéjén a férfiak nem vesznek bőrcipőt, hanem gumivagy vászon lábbeliben, esetleg a nélkül ülnek a zsinagógában alacsony padokon, s a gyász e jeleivel és körülményeivel mondják el ősi, szomorú dallammal Jeremiás Siralmait, az Échót, másnap reggel pedig kinajszokat, gyásznépeket, köztük a középkor legnagyobb héber költőjének, Juda Halévinek híres Cionidáit.

Régi szokás az is, hogy ilyenkor felkeressük a temetőt, de ezúttal nem a rokoni sírokat látogatjuk meg, hanem az ott elhelyezett emlékműveket és a nagy rabbik sírjait keressük fel.

Érdekességek a Kicur Sulchán Áruchból

A Kicur Sulchán Áruch, a gyakorlati zsidó életet összefoglaló törvénygyűjtemény. E mű Ganzfried Slomo munkája, aki Ungváron született 1804-ben, s élete nagy részét orthodox rabbiként és dájánként ott is töltötte. Könyve olyan zsidóknak szól, „akik nem tudják a Sulchán Áruchot teljes mélységeiben tanulni... ezért könnyen érthető héberséggel” írta meg. A törvények mellett kora szokásait is rögzítette, néhol igen szigorú álláspontból. A szöveg dr. Singer Leó várapalotai főrabbi fordítása.

1. Mert tamuz hó 17-én kezdődtek a szentély pusztulásának nyomorúságai, azért már e naptól kezdve szoktak egészen tisóbeáv (áv hó 9.) utánig némi gyászt tartani. Illő minden istenfélő embernek, hogy e három héten minden nap, mihelyt a dél elmúlt, imádkozza el Jeremiás siralmait (Jeruzsálem pusztulása felett). Nem kötnek házasságot, ha nem is teljesítette eddig a „szaporodjatok és sokasodjatok” parancsát, de eljegyzést szabad tartani, lakomával is áv hó újhoidnapjáig. Ros-chódos áv (újhoid) napjától kezdve azonban szabad ugyan eljegyzést lekötöni, azonban tilos ünnepélyes lakomát tartani, de ehetnek befőtt csemeget és hasonlót.

2. Ezekben a napokban nem szoktak sechehejjónu áldást mondani, ezért ne vásároljanak és ne öltsenek fel új ruhát, mert arra a sechehejjónu áldást kellene elmondani. Az elsőszülött kiváltása alkalmával elmondják a sechehejjónu bróchót, hogy a (30. napjára esedékes) micvát el ne mulasszák. Ne verjék ezeken a napokon a tanulókat, sem a gyermekeket.

7. Ab hó beköszöntével csökkentik az örömet (az élvezeteket). Nem építenek épületet gyönyörűsége, sem amely csak tágas kényelemre szolgál. Az újhoidat csak tisóbeáv elmúltán szentelik meg.

8. Szokás egész Izráelben, hogy kilenc napon áv hó újhoidjától tisóbeáv utánig nem esznek húst és nem isznak bort. Tilos olyan eledelt is enni, melyben hús főtt, vagy amelyben állatszír van. Még szárnyast is tilos enni, csak akinek árt a tejes étel, az ehét szárnyashúst. Betegnek minden meg van engedve, mindamellett, ha nem esik nagyon nehezére, áv hó hetedikétől kezdve hagyja abba a húsos eledel evését, mert azon a napon mentek be a pogányok a szentélybe.

De micvateljesítés örömlakomáján, pl. a körülmetélés vagy az elsőszülött fiú kiváltása napján, valamely talmutraktatus befejezése alkalmával tartott lakomán megengedhető a hús és a bor. Mindez szabad akár erev tisóbeáv (előtti napon) délelőtt, de annál később már nem. Sabbosz kimenetelének estéjén a havdala serlegborát, ha van gyermek a házban, adják annak, hogy igya ki a serleg nagyobb részét, ha nincs ott gyermek, a havdala szertartást végző is ihatja.

14. A gyászolónak, akinek tamuz tizenhétedikén, vagy azután áv hó újhoidjáig bármely napon telik le a gyászhónapja, szabad megnyiratkozni. De ha áv hó újhoidjától kezdve később jár le gyásza hava, még ily esetben sem szabad ruháját mosnia, vagy megnyiratkozni.

15. Ha a kilenc nap valamelyikén körülmetélés van, a körülmetélő, a koma (ki a gyereket a körülmetélés idején tartja) és az újszülött szülei sabbosz (ünnepi) ruhájukat szokták felvenni, de annak a komának, ki a fiút behozza, ez tilos. Az a nő, ki a gyermeket az ajtóig hozza, szintén ünnepőbe szokott öltözködni, mert hisz ezzel teljesen kimeríti részét a micvában.

17. Sabbosz chazon maftirjának (a próféta szakasz felolvasásához) a község rabbiját szokták felhívni, aki érti a fájdalom szavát és ismeri hangját, aznap tehát ne őt hívják fel harmadiknak.

Ismerd meg, Fedezd fel, Fogadd el!

Idén is óriási siker volt a Múzeumok Éjszakája. A június 21-én szombat este. ezúttal 21:47 órakor kezdődő program, immár hagyományosan szabadtéri Havdálával indult, főrabbinak, dr. Frölich Róbert főrabbi vezetésével. Az eseményről idén is az egyik főszervező, **Deák Andrea** számol be a Pesti Sólet olvasóinak.

A kapuk este tízkor nyíltak ki a látogatók előtt, s az intézmények szinte azonnal megteltek étellel, érdeklődő ezekkel. Az idei zsidónegyed éjszakánk mottója: *Ismerd meg, Fedezd fel, Fogadd el* volt, a programokkal ezt a küldetésünket igyekeztünk megvalósítani.

Az éjszaka során megpróbáltuk minél szélesebb körben közvetíteni a magyar zsidó közösség vallási hagyományait, kultúráját, s ezzel hozzájárulni az előítéletek lebontásához, a toleranciára neveléshez, a másság elfogadásához. A Magyar Zsidó Levéltár elől induló zsidónegyed sétáinkon, több mint 300 érdeklődő vett részt, amelyeket a Zachor Alapítvány diák-önkéntesei vezettek. A Múzeumban az egyik legfontosabb vallási ünnepünk, a Szombat bemutatása köré csoportosultak a programok. Volt beszélgetés a rabival és a rebecennel. A Dohány utcai körzet főrabija, dr. Frölich Róbert és felesége, Frölich Katalin a szombati szokásokat ismertette, illetve bemutatták a Szombat-búcsúztató szertartást (Havdálát) és annak kellékeit. Az előadást a Tzomet trió, ünnepi dalokból összeállított koncertje és az ünnepi kalács (bárhesz) kóstolása tett színesebbé.

A Levéltárban, a szokásos látványraktári vezetések mellett megtekinthetőek voltak a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) diákjai által, a levéltári tartalmakhoz készített digitális eszközök: a titokzatos esküvő felfejtését segítő játék, és egy virtuális (kóser!) terített asztal.

A Dohány utcai zsinagógában egész éjjel zsinagóga sétákkal vártuk a zsidónegyedben éjszakázókat. A Herzl téren nagy sikerrel lépett fel, a Lauder Iskola diákjaiból álló Z'mirim klezmer zenekar és a Sabbatsong Klezmer együttes, a

Fotó: Lantai Dávid

muzsikára a hajnali órákban szinte táncparketté vált a tér.

Kapuinkat háromnegyed kettőkor zártuk, de az utolsó vendég, fél három körül távozott. Minden közreműködőnek, munkatársnak és a számos önkéntesnek köszönjük a segítséget, az egész éjszakás munkát. Jövőre veletek ugyanitt, együtt egy éjszaka a zsidónegyedben!

A nagyszerű pápai kiállítás a Rumbach zsinagógában

Múlt csütörtökön (június 19-én) nyílt a Rumbach Sebestyén utcai zsinagógában az Elfeledett szomszédaink című fotókiállítás, amely a Páparól és környékéről 1944-ben elhurcolt 3700 magyar zsidónak állít emléket. A kiállítást MAZSIHISZ Magyar Zsidó Múzeum szervezi. Páparól 2012-ben nyílt a kiállítás, s négy és fél hónap alatt majd 8 000 látogatót vonzott. A kiállítás ötletgazdája és fő szervezője Gyekiczki András jogász-szociológus, a város egykori diákja, aki szerette volna megtudni, kik építették, kik lakták a házakat, amelyekben a mai pápaiak élnek, és elkezdte összegyűjteni pápai zsidóság archív fotóit, a város múltjával kapcsolatos dokumentumokat. A szervezők 2012-ben majd 500 fotót gyűjtöttek össze a háború előtti időkben, köztük családi, portré, társasági eseményt megörökítő, szabadtéri és műtermi, valamint munkaszolgálatos fotókat. A fényképek egy része a tengeren túlról, családi archívumokból, sok esetben egyesével érkezett a közzétett felhívásra. Több száz dokumentum is felszínre került: eddig elrejtett visszaemlékezések, családi történetek, anyakönyvi okiratok, koncentrációs táborból elbocsátó igazolványok, munkaszolgálatból

származó, deportáló vonatból kidobott levelezőlapok. A kiállítás látványtervezője Rajk László. A MAZSIHISZ Magyar Zsidó Múzeum a vidéki zsidóság deportálásának 70. évfordulójáról kíván megemlékezni, amikor az egyik legnagyobb vallási, kulturális kisugárzású közösségről készült kiállítást Budapesten is bemutatja. A fotókból és dokumentumokból a város történetének különleges apró részletei bontakoznak ki. Megtudhatjuk, mit tartalmazott Esterházy gróf zsidóknak 1748-ban kiadott védlevele, kik voltak a pápai kereskedők legkiválóbbjai, hogyan menekült meg egy 14 éves kisfiú és édesanyja a gettóból. A két évvel ezelőtti kiállításához képest újdonság a pápai Kovács család regényes története, amelyben a Rómába szakadt orvos fiú, László, a birodalmi marsall testvére, Albert Göringnek a barátjaként folytat embermentő tevékenységet.

Páparól a XVIII. században telepedtek meg először nagyobb számban zsidó iparosok és kereskedők. Leszármazottaik száz évvel később a város lakosságának ötödét tették ki, egyebek mellett ők virágoztatták fel a textilipart, a pipagyártást,

pápai húsipart. A közösség építette Magyarország akkor harmadik legnagyobb zsinagógáját 1846-ban. A zsidótörvények 2 700 pápai városlakót, valamint 900 kömyékbelit minősítettek nem kívánatosnak, majd megsemmisítendőnek. Közülük néhány százan éltek túl a világháborút.

Ami 1944-ben Páparól történt, az történt, az országban: de míg az utóbbi politikai fogalom, addig az előző egy konkrét hely, ahol ezek az emberek egykor éltek, ahonnan elvették őket, és ahol alig maradt nyoma emléküknök. A kiállítást augusztus 25-ig nézhetik meg.

I M A R E N D

Hétköznap: 7.³⁰-kor kezdünk reggel, az esti ima időpontja 18.⁰⁰ óra, helyszín a Talmud-Tórában.

Az esti ima előtt fél órával sakkal, kártyával, kávéval és teával várjuk híveinket!

Péntek esti ima: 18.⁰⁰-kor a Dohány Templomban.

Szombat reggeli ima a Dohány Templomban: Sachrisz: 9.³⁰

Tóraolvasás: 10.⁰⁰ Muszáf ima: kb. 10.⁴⁵

A péntek esti kiddust a Hevesi Sándor teremben tartjuk, míg a szombat délutáni sálesüdeszt továbbra is a Talmud-Tórában.

Sálesüdeszek kezdete a következő hetekben:

június 28. 18.⁰⁰ július 12. 18.⁰⁰ július 26. 18.⁰⁰

július 5. 18.⁰⁰ július 19. 18.⁰⁰

Brazíliaira figyel a (futball)világ

Lapzártánk után érnek véget az idei labdarúgó-világajnokság csoportmérkőzései. Amikor lapunk a nyomdába kerül, csak az nem ismert, hogy a H jelű négyesből, mely válogatott csatlakozik a már továbbjutott belgákhoz az orosz, algériai, illetve dél-koreai trióból.

Azt viszont tudjuk, hogy a dél-amerikaiak remekelnek, az afrikaiak közül (eddig) csak Nigéria jutott tovább (bírói segítséggel is) jelenleg nincs ázsiai a 16 között, s az európaiaknak sem megy, elbúcsúztak a világ-, és Európa-bajnok spanyolok, az Eb 2. olaszok, de utazhatnak haza az angolok és a portugálok is. Ennek kapcsán már megszületett a vébé egyik első vicce.

Pirlo és Rooney ül a Riói tranzitban.

Odalép hozzájuk Ramos: – Ti mit csináltok itt?

– C. Ronaldóra várunk – érkezik a válasz.

Ezúttal nem csak a válogatott nem jutott ki, de játékvezetőnk sincs jelen a világbajnokságon. A magyar bajnokságot csupán a Ferencváros labdarú-

gója, Mohamed Besic képviselte. A bosnyák játékos mindhárom mérkőzésen végigjátszotta, méghozzá remekül. Több külföldi szakíró és kommentátor is kiemelte teljesítményét. Csapata azonban nem jutott tovább, köszönhetően a Nigéria elleni találkozót vezető, Új-Zélandról... érkezett bírónak is.

Vb legek

A legtöbbszörös bajnok: Brazília (1958, 1962, 1970, 1994, 2002)

A legtöbb gól egy tornán: Just Fontaine, 13 (1958).

A legtöbb gól egy világbajnokságon: Magyarország, 27 (1954).

A legjobb góllátogató: Kocsis Sándor 2,2 (1954, 11 gól, 5 mérkőzésen).

A legtöbb világbajnok mérkőzés: Lothar Matthäus (25).

A legnagyobb arányú győzelem 9 gólos volt, ez háromszor is előfordult: Magyarország–Dél-Korea 9–0 (1954), Jugoszlávia–Zaire 9–0 (1974), Magyarország–El Salvador 10–1 (1982).

A legtöbb gól egy mérkőzésen: Ausztria–Svájc (7-5, 1954)

A leggyorsabb gól: Hakan Şükür (10,2 másodperc, 2002)

A leggyorsabb piros lap: José Bastia (56 másodperc, 1986).

Idén sok gól esett a végjátékban, s talán most ünnepelethették legtöbbször a csereként pályára lépőket. Az előző világbajnokságokhoz képest több gól született, viszont lényegesen kevesebb sárga lapot osztottak ki a játékvezetők. Igaz, többször a jogos lapot sem mutatták fel.

Suarez nem csak sikerre volt éhes, de immár harmadik alkalommal az ellenfelére is, és az olaszok elleni meccsen ismét harapott. Ezzel nem csak a mérgyárosoknak adott ötletet, és az elmúlt napok „sztárja” lett az interneten, de a FIFA négy hónapra eltiltotta. /Egy norvég fogadó viszont örülhetett, mert 175-szoros pénzt nyert a csatár segítségével.

Mostantól kicsit lazíthatunk, hiszen lesznek üres napok, s legfeljebb csak két meccset rendeznek egy nap. Ám tudjuk jól, most kezdődik igazán a világbajnokság!

Lionel Messi a Siratófalnál

Idén utoljára gyerek sziget, június 28-29.

A Gyerek Sziget idén ezen a hétvégén szórakoztatja utoljára ingyenes programjaival látogatóit. Lehet majd táncot tanulni, néptáncot nézni, táncban táncolni, fűrni-faragni, sportolni, vért adni, zenélni, állatot simogatni.

A Gyerek Szigeten, a zene szárnyán elrepülhetünk Bergengóciába, a vidám versek, dalok, mesék birodalmába.

Június 29-én (vasárnap) 15:00-kor a Gyerek Paradicsomba egy játékos zöldségmesélésre, beszélgetésre várják az érdeklődőket Bakó Eszter dietetikussal a Zöldségmesék című mesekönyv szerzőjével. Az Alakuló Réten a Mesés Lovasudvarban ifjú lovasok bemutatója lesz látható. A lókedvelő lurkók lovagolhatnak és megetethetik paripákat.

De számtalan kézműves program, szobrászkodás, a FÖKERT sátorban virággyertyavezetés várja az érdeklődőket a hétfőn, a Hajógyári-szigeten.

További menetrend

A dőlt betűvel szedett és aláhúzott mérkőzéseket a focirajongók továbbra is együtt nézhetik a Talmud Tórában. A Mincha és a Mááriv imákat a két félidő közötti szünetben tartjuk.

Nyolcaddöntők

2014. június 28. (szombat) 18:00 49. mérkőzés: Brazília-Chile

22:00 50. mérkőzés: Kolumbia-Uruguay

2014. június 29. (vasárnap) 18:00 51. mérkőzés: Hollandia-Mexikó

22:00 52. mérkőzés: Costa Rica-Görögország

2014. június 30. (hétfő) 18:00 53. mérkőzés: Franciaország-Nigéria

(22:00) 54. mérkőzés: Németország-H2

2014. július 1. (kedd) 18:00 55. mérkőzés: Argentína-Svájc

(22:00) 56. mérkőzés H1.-Egyesült Államok.

Negyeddöntők

2014. július 4. (péntek) 18:00 58. mérkőzés: 53. mérkőzés győztese-54.

mérkőzés győztese

(22:00) 57. mérkőzés: 49. győztese-50. győztese

2014. július 5. (szombat) 18:00 60. mérkőzés: 55. győztese-56. győztese

(22:00) 59. mérkőzés: 51. győztese-52. mérkőzés győztese

Elődöntők

2014. július 8. (kedd) 22:00 61. mérkőzés: 57. győztese-58. győztese

2014. július 9. (szerda) 22:00 62. mérkőzés: 59. győztese-60. győztese

Bronzmérkőzés

2014. július 12. (szombat) 22:00 61. vesztese-62. vesztese

Döntő

2014. július 13. (vasárnap) 21:00 61. győztese-62. győztese

A szabadság Szigete

Nem csak a gyerekek, de szokás szerint a felnőttek számára is fontos helyszín lesz idén is a Hajógyári-sziget. Az immár 22. Sziget Fesztivál (augusztus 11.-18.) ezúttal is számos ismert zenekart lát vendégül – elég csak a Prodigy, vagy a Madness nevét említeni.

A vendégek között lesz két, számunkra is izgalmas előadó. Augusztus 13-án (17:00) lép fel a Világfalu Színpadon az Oy Division, Izrael legnépszerűbb klezmer együttese. A csapat a XX. század első felének kelet-európai, menyegzői jiddis muzsikáját játssza – gyökereit kutatva, illetve a modern izraeli popzene alternatíváját kínálva.

Két nappal később (18:00), az Europe Stage ad otthont az Amsterdam Klezmer Band koncertjének. A héttagú holland bandát három éve már láthattuk Magyarországon – a tévében is.

A programokról, fellépőkről, jegyárakról és minden egyébéről a <http://www.sziget.hu/fesztival> oldalon található bővebb információ.

Carl Lutz, az elfeledett hős

Sem hazájában, sem hazánkban nem ismerik igazán Carl Lutz (1895–1975) jelentőségét, így kifejezetten találó a fenti cím, amellyel elkészült az első dokumentumfilm róla. Pedig a svájci diplomata több üldözött – kb. 50 ezer – életét mentette meg a vészidőszak idején, mint a Wallenberg, vagy Perlasca.

A film világpremierjét pénteken tartották az Urániában, majd kedden volt még egy vetítés az Olasz Kultúrintézetben. Hogy lesz-e még, hogy a nagyközönség mikor láthatja itthon a filmet, azt nem tudni. Daniel von Aarburg, a rendező elmondta, egy magyarországi forgalmazó ugyan jelentkezett, ám visszalépett. Arra hivatkozott, ez jelenleg Magyarországon politikailag nehéz, mert a jelenlegi kormány megszüpítené Magyarországot náci időkben játszott szerepét...

Carl Lutz svájci alkonzulként az Egyesült Államokat, Nagy-Britanniát és több más országot is képviselt Magyarországon. Kidolgozta az üldözöttek tömeges mentésének egyetlen hatékony módszerét, a védőpapírok kibocsátását. A dokumentum főmunkatője diplomáciai védelem alatt álló, kivándorlásra váró, védett házakban elkülönítendő személy. Tárgyalt Eichmannal is, aki 8 000 embernek engedélyezte, hogy brit útlevéllel kivándorolhat Palesztinába. A kontingenst többszörösen túllépték, mert 8000. sorszámú brit védlevél sosem létezett. Lutz elől kezdte a számozást, amint kiállította a 7999. menlevelet. A módszert mások (pl. Wallenberg iránításával a svédek) átvették, a védőpapírokat tömegesen lehetett hamisítani.

A filmbemutató sajtótájékoztatóján megtudtuk, Lutz életének legnehezebb pillanata, amikor néhány embert a halálba kellett küldenie, hogy a tízezrek életét védő dokumentumok értékét megóvja. Kivitték a téglagyárba: vizsgálja meg a deportálandók által mutatott papírokat, melyik hamis, s melyik nem. Ha a hamisakat is eredetinek nyilvánítja, minden papír elveszti hitelét és értékét...

Zsidó Nyári Fesztivál

Augusztus utolsó napján indul a Fesztivál

A Zsidó Nyári Fesztivál 2014-ben is majd harminc programmal várja közönségét Budapest belvárosában augusztus 31-től szeptember 7-ig! A fesztivál ezúttal is a tradicionális zsidó kultúra elemeiből építkezik, s az egy hetes rendezvény központi helyszíne idén is a Dohány utcai zsinagóga.

A hagyományos műfajok, a kántorkoncertek és a klezmer mellett olyan kortárs előadók mutatkoznak be, mint a világhírű trombitás-zeneszerző, a klez-jazz amerikai fenegyereke, Frank London, akinek műfaji határokat nem ismerő zenei kalandozásai, a kelet-európai zsidó zenei hagyományokra építő Nigun zenekar muzsikájával együtt végtelenül izgalmas, különleges élményt nyújt a közönségnek. Mint mindig, most is kiemelt szerep jut a műfajok találkozásának. Rendhagyó Radnóti-esttel várja a publikumot két kiváló színész, Mácsai Pál és Fullajtár Andrea, illetve három fantasztikus muzsikus: Dész László, saxofon művész, zenészerző, Dész And-

rás, a fiatal zenész generáció legelismertebb ütőhangszeres művésze és Lukács Miklós, frenetikus cimbalom művész. A művészeti ágak átjárhatósága, vers, próza és zene egyedi párbeszéde teszik az estet igazán különlegessé. A világzene impulzív énekesnője, Palya Bea a Szolnoki Szimfonikus Zenekarral lép színpadra. Alföldi Róbert és a Szakértők zenekar közös előadása Konrád György szövegei köré sző indaszerű muzsikát ismert és kevésbé ismert zsidó és más dallamokból. Közös produkciójú késszül, két egészen különböző személyiségű diva – a nemzetközi híru fuvaloművész, Horgas Eszter és a magyar jazz öblös hangú énekesnője, Falusi Mariann. A Föld hangja című bemutatójuk a fesztivál különleges csemegéje. Zorán a jól ismert régi és új „klasszikusokon” kívül meghívott vendégével, Gerendás Péterrel és Kulka Jánossal számos Leonard Cohen dalt is koncertje repertoárjára tűz. A komolyzenei koncertnek a belvárosi Goldmark Terem ad helyet, a jazz műfaj kedvelőit a Rumbah utcai zsinagóga rusztikus enteriőrje várja.

A Fesztivál felvezető programja ebben az évben a világszerte hatalmas sikerrel játszott Broadway-musical, a Hegedűs a háztetőn, a veszprémi Pannon Várszínház előadásában. A darab különlegessége, hogy a műbe, szerves részként épül be a nemzetközi híru Budapest Klezmer Band élő zenéje.

Jegyértékesítési információ: jegyek kaphatók az Fesztivál Jegyirodában (1074 Bp., Dohány u. 2.), az Interticket országos hálózatában és az interneten: www.zsidonyarifesztival.hu

Gabbiano a könyvhéten

A Vörösmarty téren megrendezett 85. Ünnepi Könyvhéten a Gabbiano Print is jelen volt kiállítóként. A négy nap alatt több ezren látogatták meg a pavilont, ahol régi és modern zsidó tudományos, gasztronómiai, szépirodalmi és humoros kötetekkel, kántor CD-kkel találkozhattak az érdeklődők. Kardos Péter főrabbi a könyvhétre megjelent Síp utcai kevert című kötetét, és Spánn Gábor Kacag a zsidó c. hangoskönyvének dedikálására ellátogatott főrabbinak és a Dohány körzet több tagja is. Mint az előző években a Pesti Sólet legújabb száma is elérhetővé vált a nagyközönség számára (is).

A világ legnagyobb Szombat-fogadó vacsorája Tel-Avivban

Több mint kétezren vettek részt a rekordvacsorán, amelyre még háromezer ember jelentkezett. Az esemény bekerült a Guinness rekordok könyvébe, így nem csak a halacha szabályainak kellett megfelelni. Minden résztvevőnek a saját helyén kellett várni, hogy a pincérek 5 percen belül felszolgálják az első fogást, majd egy órán keresztül kellett elfogyasztani. Az asztalok vezetőinek kellett meggyőződni arról, hogy a felszolgált ételek megfelelnek a hagyományos péntek esti szokásoknak, beleértve az imát, kiddust és a barhesz megszentelését, valamint azt, hogy senki ne szegje meg a zsidó vallási törvényeket. Ezer fő elég lett volna a rekordhoz, a tömeg viszont ünnepi eseményre érkezett, amelyre meghívták Michael Oren-t, Izrael állam USA nagykövétét, Alan Dershowitz professzort és Tal Brody izraeli kosárlabda játékost.

A hatalmas méretű vacsora számokban: 800 üveg bor, 80 üveg vodka, 50 üveg whisky, 2000 db barhesz, 80 hosszú asztal, 1800 db csirke, 1000 db marhaszelet, 250 vegetáriánus adag.

(forrás: mazsihisz.hu)

Pesti Sólet menü Laky Konyha receptjei alapján

Hideg meggyleves 10 főre

Hozzávalók: 1 kg meggy, 4 evőkanál liszt, só, cukor, fahéj, szegfűszeg, kis darab citromhéj.

Elkészítés: A meggyet a fűszeres vízben megfőzzük, majd rövid forralás után behabarjuk liszttel. Cukorral ízlés szerint édesítjük. Kihűtve tálaljuk.

Ananászos sült csirke rizzsel 10 főre

Hozzávalók: 5 db bőrös csirkemell és 5 db csirkecomb, 2 doboz ananászkonzerv (karika), 2 fej szálasra vágott hagyma, 4 kanál olaj vagy páros margarin, só.

Elkészítés: Az ananászkarikát a csirke mellénél és combjainál a bőr alá tesszük, megsózzuk. Az olajban vagy margarinban üvegesre pároljuk a hagymát, és a csirkére öntjük. Főliával takarva pirosra sütjük.

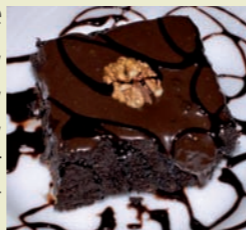
Párolt rizs (0,8 kg rizs, 6 evőkanál olaj, só) A megtisztított rizst olajban forrósítsuk fel, majd adjuk hozzá a rizs mennyiségéhez képest kétszeres mennyiségű forró vizet. Miután felforrt, le vesszük alacsony hőfokra, és 15-20 percig főzzük. Miután elfőtte a levét, le vesszük a tűzről, és fedő alatt 30 percig pihentetjük. Friss, apróra vágott petrezselyemmel tálaljuk.

Brownie 10 főre

Hozzávalók: 2 és fél csésze liszt, 2 és fél csésze cukor, 2 és fél teáskanál sütőpor, 7 tojás, 4 evőkanál kakaó, 2 evőkanál rum, negyed csésze olaj, negyed csésze narancslé.

Elkészítés: A tojások sárgáját kikeverjük a cukorral, hozzáöntjük az olajat és a narancslévet, hozzáadjuk a sütőporral kevert lisztet, és lazán összekeverjük a felvert tojás habbal. Kikent, lisztezett tepsibe öntjük a tészta kétharmadát, a maradékba keverjük a kakaóport, s kánállal egyenletesen a tészta adagoljuk. Mérsékelt tűzön sütjük.

Jó étvágyat kívánunk!

Zsinagógák a nagyvilágból - Nyitra

Képeslapok – képes történelem (XXX. rész)

Két és fél éve, egy 1400 darabból álló magángyűjtemény segítségével járjuk be a világot, hónapról-hónapra bemutatunk egy-egy lapot, a hozzá tartozó ismeretekkel, érdekességekkel. A gyűjtemény az 1890-től 1945-ig megjelent, zsinagógákat ábrázoló, illetve a zsidósággal, a zsidó emberekkel, szokásokkal és üdvözlésekkel foglalkozó lapokat tartalmazza.

Nyitra a mai Szlovákia nyugati területén fekszik. Városi rangot a legkorábbi említések szerint a 800-as évek végén kapta meg, de érdekessége, hogy már az i.e IV. században laktak itt kelta törzsek, majd germánok is. Az első szlávok az i.sz. V. században telepedtek meg, majd 200 éves avar uralom következett. A IX. században Nyitra a fejedelemség fővárosává fejlődött. Az évszázadok múltával a város főleg védelmi feladatok ellátására rendezkedett be. A lakosság speciális kézműves, mezőgazdasági területeken dolgozott, ahogy a környékbeli falvak lakói is.

A 900-as évek elején Árpád fejedelem foglalta el Nyitrát, és így vált először a magyar királyság részévé. A hosszú évszázadok múltával azonban folyamatosan változott státusza. Előfordult, hogy Boleslaus lengyel király 1003-ban kebelezte be csapataival, mongolok próbálták elfoglalni 1241-ben, amit a város sikeresen túlélte. Aztán volt Béla király irányítása alatt is, Mátyás király is irányította, és még sok-sok király, uralkodó megfordult Nyitrán és környékén.

Az első zsidó lakosok szinte már a város létrejöttkor jelen voltak. Nagy részük, hasonlóan a korábban bemutatott, és a környéken élő társaikhoz, sok-sok megpróbáltatáson mentek keresztül. A különböző katonai és egyházi támadások az itt élő zsidó közösséget sem kímélték. Napi megélhetésük főleg a kétkezi munkából származott, és a befolyásuk is csekély volt eleinte a közügyek intézésének szempontjából, így mindenféle atrocitásnak ki voltak téve.

Komolyabb változást a modernizáció, és a polgárosodás hozott számukra, illetve az emancipáció. Az 1840-es években már több kereskedő, iparos és ügyvéd került ki a helyi zsidó lakosság soraiból. A vasút 1876-ban készült el Surány, Topolcsány, Érsekújvár vonalán, mely nagyban hozzájárult a kereskedelmi sikerekhez, hiszen korábban csak lassan és nehezen járható utak helyett belépett a felgyorsult, jól szervezett szállítási lehetőség. A kereskedelem felvirágzása, a vasút kiépítésével vált lehetővé, melynek a zsidó lakosok is komoly hasznát vették. Az első világháború kitörésekor

Nyitra. Celkový pohľad.

a városban élő hadköteleseket (köztük a zsidó fiatalokat is!!!) a frontvonalakra vezényelték. A háborút lezáró időszakban, a monarchia szétesését követően a város Csehszlovákiához csatolták, de Nyitra megmaradt megyei székhelynek.

A II. világháborúban az itt élő közösséget elsőként sújtották a zsidó törvények. A lakosság szinte teljes egészét Auschwitz, Birkenau táborokba deportálták, ahonnan csak nagyon kevesen térhettek vissza! 1945-ben a várost a szovjet Vörös Hadsereg szabadította fel a náci uralom alól. Néhány családnak, amelynek sikerült túlélni a koncentrációs táborok borzalmaival nem volt kedve visszamenni szülővárosába. Valóban csak alig élték túl az üldöztetéseket és tértek vissza otthonukba. Akik pedig megtették, áldozatos munkával, szemben az új rezsim elnyomásával kellett nulláról újraindítani Nyitra zsidó életét.

A kevés megmaradt hívő zsidónak köszönhetően beindult a zsinagógai élet, a talmud tóra és külön csoport alakult a város szélén található zsidó temető karbantartására is! 1996-ban, Nyitra önálló szlovák várossá vált. Nyitra a zsidósággal szemponjtól is különösen fontos állomás az eddig megismert magyar vonatkozású városok közt. Egy 1113-ból szá-

mazó oklevél tanúsága szerint a városi zsidó közösség élt és virágzott. A középkorban történt üldözések dacára is szilárdan megmaradt. A XVII. században rendeződött ismét egységes zsidó szervezetté. A XIX. század második felében a városban már 3000-nél is több zsidó lakost regisztráltak, s ez a helyi népesség egynegyedét tette ki! Ebben az időszakban volt már ortodox és neológ hitközség is. Híres volt a Rabbi Samuel Unger által működtetett jesiva is, amelyet 1944-ben zártak be. 1940-ben a statisztikák szerint 4358 zsidó élt a városban. Legtöbbjük sosem térhetett vissza a haláltáborokból! A város egyik legegységesebb és legismertebb épülete a Baumhorn Lipót által tervezett zsinagóga, melyet 1908-ban kezdtek építeni a hitközség megbízásából, majd 1911-ben avatták fel. Az épület jellegzetes stílusjegyeket hordoz magán, melyet Baumhorn zsinagóga építészetében szisztematikusan bele-beletervezett. Ezek az ún. melange mór, bizánci és szecessziós elemeket ötvöző építészeti elgondolások. A kis utcában, ahol a zsinagóga található, jól kitűnik a homlokzat két tornya. A szentély egy kupolás teremben kapott helyet, mely négy pilléren nyugszik. Itt található a női galéria is.

A háborút követően az épület az

enyészté lett és pusztulni kezdett. A város azonban úgy döntött, hogy több mint, egy évtizedes fáradságos munkával helyrehozza. Jelenleg nagyon jó állapotban, mint kulturális központ ad otthont különböző rendezvényeknek, de beltéri részeit meghagyták az eredeti zsinagógai kinézetben. A felső emeleten, ahol korábban a női karzat volt (galéria), ma egy holokausz kiállítás látható, amely a szlovákiai zsidók sorsát hivatott bemutatni. Shraga Weil híres nyitrai születésű izraeli művész is itt kapott teret grafikáinak bemutatására. Manapság a helyi közösség nagyon kevés emberből áll, főként a környező városokban élő zsidók szolgálták kiegészíteni ünnepeken a nyitrai közösség tagságát.

Aki szeret kirándulni, bátran látogassa meg Nyitrát, mert kellemes élmények várnak rá. A zsinagógától pár lépésnyire található a hitközség is, és egy régiségbolt, melynek tulajdonosa egy Izraelben született marokkói származású zsidó fiatalember, aki a városba települt át. Tőle kérhető el a temető kulcsa is, mely a város szélén fekszik és külön érdekessége az ott nyugvó tudós rabbik sírjai (is)! Következő állomásunkkal egy kis kitérőt teszünk, és rövid időre meglátogatjuk Lengyelországot.

Izsák Gábor

Dési János

„Forduljon sorsunk nehezebbre, magyarok vagyunk”

Lévai Jenőről, a vérszörnyűk egyik legelső krónikásáról már az előző Pesti Sóletben is írtunk, mintegy előleget véve egy remélhetőleg, előbb-utóbb elkészülő, jelentősebb, Lévairól szóló műből. Most – a holokauszt hetvenedik évfordulóján – életének egy másik szakaszát idézzük fel.

Lévai, sok év Az Est lapoknál élvezett siker után megvásárolta a Kis Újságot és egy igazi, politikai bulvárlapot szerkesztett belőle. A fajsúlyos politikai hírek mellett volt benne kéjgyilkosság, vagy éppen érzékletes beszámoló Fedák Sári legújabb kalandjairól. A bolt is szépen ment, egészen a zsidótörvényekig.

Kiderült, nem tarthatja meg a Kis Újságot a jogszabály értelmében. Talán, még sokakhoz képest szerencsésnek is számított, mert nem elkobozták tőle, hanem eladhatta. A vevő Dessewffy Gyula lett. Az üzletet Dessewffy „apai jóakarója és tanítómestere”, Teleki Pál hozta össze. Dessewffy életrajzában így írt erről a tranzakcióról: Teleki „egy nap magához rendelt. <<Van pénzed, hogy megvedd a Kis Újságot, Lévai Jenő lapját?>> - kérdezte. Lévai a második zsidótörvény következtében nem tarthatta meg Kossuth Ferencnek, a Függetlenségi pártnak a lapját” – írja Dessewffy, hozzátéve, mintegy mentegődzve, Teleki azért megjegyezte: „Lévait a lap teljes értéke illeti meg.”

Nos, itt azért tegyük egy kitérőt. Bár Dessewffy emlékiratában hosszan ír Teleki „demokrata” voltáról és arról, azért akarta neki megszerezni a Kis Újságot, hogy az ne jusson a szélsőjobb kezébe, arra egy szót sem veszteget, mi vagy inkább, ki kényszerítette ki ezt az üzletet.

A „második zsidótörvényt”, az 1939. IV tc-et éppen ez a „demokrata” Teleki terjesztette be, a már faji alapon álló jogszabály vitájában kifejtve „ez a törvényjavaslat sok tekintetben jogfosztás az egyedekre nézve. Ez világos. De jogfosztás az egyedekkel szemben a nemzet magasabb érdekéből. (...) ez a törvényjavaslat a nemzettest idegen elemekkel való túlzott áthatása ellen jogos önvédelemből korlátozó jogokat.”

Teleki tehát elfogadtatott egy jogszabályt, amely Lévai nehezen összehozott komoly áldozatok árán, nagy szaktudással működtetett lapját, amely 120 embernek adott munkát, huss elvette. És ez csak a kezdet.

Lévai körül – ahogy minden zsidó körül – így egyre gyorsabban fogyott a levegő. Ám, ahogy a korszakban ez általános volt, még mindig elhitte, például a sajtó erejét is fölhasználva, meg lehet győzni a hatalmat, hogy ne tegye ezt a zsidókkal. A Képes Családi Lapokat, amely korábban a Kis Újságnak afféle melléklete volt, megtarthatta. Ám a jogszabályok szerint a fejléc alá kötelező volt odaírni, hogy „Zsidó lap” – nehogy ártatlan árják kézbe vegyék véletlenül, s ezzel megrontsák őket.

Lévai, még mindig bízva a magyar jogállamban, lapja minden egyes számának a címlapjára nyomatta az 1867. évi XVII. törvénycikk szövegét a zsidók emancipációjáról. „1. §. Az ország iz-

raelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítottak. 2. §. Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetettik.” S alatta Ferencz József és

Andrássy Gyula miniszterelnök aláírása.

A cenzúra természetesen ekkora szemtelenséget nem sokáig tűrt. Különösen, hogy a nyilas lapok megtámadták ezért Lévait. Rajniss Ferenc, akit később háborús bűnösnek kivégeztek, Magyar Futár című hetilapjában „klissézott zsidótüntetésnek” nevezte mindezt, „a legsötétebb zsidó időkre emlékeztető frivolitásnak” minősítve, a befogadásra való emlékeztetést. Ezután a hatalom rövidesen kötelezte Lévait, hogy a „provokáló” idézett vegye le a címlapról.

Pedig Lévai szerint ez „reprodukciója egy ma is érvényben lévő tételes törvénynek, amely a magyar zsidóságot egyenjogúsította. Ennek közlése tehát nem lehet provokálás, vagy tüntetés, s nem jelentheti, hogy a magyar törvényhozásnak az utóbbi három esztendőben hozott törvényeit ez a zsidó nem veszi semmibe, vagy pedig olyan tisztavirág életű, efemer hatású okvetetlenkedésnek tekinti, amellyel szembeállítja az igazi, nagy és örökkévaló Törvényt, az emancipációs cikket. Lapunk minden sora, sőt maga a lap megjelenésének a ténye bizonyítéka annak, hogy sajnos tisztában vagyunk az utolsó három év törvényeinek hatásával.”

De mit volt, mit tenni. A jogszabályt a nyilasok követelésére le kellett venni. Ám a mind nagyobb veszélyben, mind jobban zsidó öntudatára találó, mind jobban felbátorodó Lévai még ekkor sem adta fel, a következő szám első lapján feke-

tével nyomta felül a törvénycikk helyét – akkorra már mindenki tudta, minek kellene ott lenni. Mikor ezt is megtiltotta a hatóság, akkor már csak egy üres, fehér folt árulkodott arról, mit nem enged a hazai sajtóirányítás kinyomtatni.

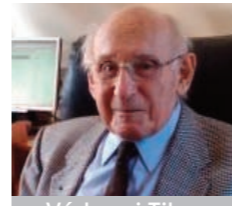

Végigolvasva ma ezeket a szomorú évfolyamokat, első ránézésre két dolgot állíthatunk. Az egyik, hogy a holokauszt árnyékában is folyamatos viták, feszültségek jellemezték a zsidó közösség belső viszonyait. Botrányos hitközségi választások, leleplezések, egészen szinte a legeslegutolsó pillanatokig. Ha szebben akarunk fogalmazni: a shoa alatt a demokratikus közélet egy pillanatra sem szünetelt a zsidó közösségben.

A másik, hogy minden szám hangsúlyos mondanivalója az volt, mi, mi magyar zsidók ugyanolyan jó magyarok, és e haza hűségese polgárai vagyunk, mint bárki más itt.

Legyen szó Gömbös Gyula emlékeről, vagy Teleki Pál nekrológiájáról. Miközben az egyik oldalon arról számolnak be, hogy zsidó már piacra sem mehet ki, vagy hordárnak sem veszik fel, a másik oldalon meg azt olvashatjuk, hogy: „mi, a zsidó magyarok igen nagy többsége nemcsak hogy akarunk asszimilálódni, hanem úgy érezzük, hogy ezt már nemzedékek óta meg is tettük. (...) Vagyunk pár százezren, akik soha és semmi körülmények között lelkileg nem disszidálunk és várjanak ránk bármily súlyos megpróbáltatások, forduljon sorsunk a mostaninál is nehezebbre, mi magyarok vagyunk.”

És idézhetnék hosszan-hosszan a „magyarsághoz” a „hazához” tett hűségnyilatkozatok végtele sorát, ma már tudjuk, a halál torkából.

Várkonyi Tibor

Klemperer, ajándék Budapestnek

Három csodálatos esztendője volt a budapesti operaközönségnek 1947 és 1950 között. Tóth Aladár, a nagy magyar zeneesztéta, Fischer Annie zongoraművész nő férje, zsidó feleségét a náci megszállás és a nyilas rémuralom elől, hogy azokban a zord időkben Svédországba, Stockholmba ment vele. A véletlen hozta úgy, hogy két súlyos agyműtétje után ott lábadozott Ottó Klemperer, a nagy német zsidó karmester is, aki Hitler elől menekülve az amerikai földrészen keresett oltalmat.

Tóth Aladár még Stockholmban megtudta, hogy az új magyar politikai vezetés őt szemelte ki a pesti dalszínház főigazgatójává, ezért megkönyézte Klemperert, vállalna-e hároméves szerződést a Duna partján. A Maestro boldogan egyezett bele.

A hozzáértő magyar zenebarátok pedig, örömmámorban fogadták a hírt, mert tudták, hogy a XX. században nemzetközi elismertséggel négy nagy karmester óriás volt, az olasz Arturo Toscanini és a három német: a Hitler alatt is szolgált

Wilhelm Furtwängler, és a két zsidó, Bruno Walter és Ottó Klemperer. Az óriás, (csaknem kétméteres) Klemperer azzal az ajándékkal kecsegtetett, mint a XIX. század végén ugyan csak Pestre csábított osztrák zsidó, Gustav Mahler volt, aki miatt Johannes Brahms jött ide. Azzal a hírrel, hogy aki igazi Mozart Don Giovanni akar hallgatni, annak az Andrássy útra kell vándorolnia, amikor Mahler vezényel. Csekély bizonytalanságot az okozott csak, hogy Klemperer kissé megbénult, de a fáma szerint ez semmivel sem enyhítette varázsát. Annyi igazolódni látszott a szorongásból, hogy Klemperer gumicsizmában érkezett, és amikor első próbájára ment az Operába, ugyancsak ebben csoszogott be. Mi több, első vezénylésére is frakkban, de gumicsizmában lépett a pulpitusra.

Klempererről az volt a hír, hogy politikailag elég naiv volt. Berlinben már Hitler volt hatalmon, és ő fölkereste a nagy zeneszerzőt, Richard Strausst, akiről köztudott volt, hogy az apja, mellesleg Németország legnagyobb kürtművésze, zsidófaló volt, megveszekedett antiszemita. A fia ezt a nézetet örökölte tőle, de kulturáltabban. Ha kutya-macska barátságban is, de kapcsolatot tartott Mahlerrel, vezényelte szimfóniáit is, sőt operáinak rendezéseire időnként fölkererte Max Reinhardt is, a nagy osztrák, ugyancsak zsidó színházi szakembert. Ezek a hírek juthattak el Klempererhez is, aki fölbatörödvé meglátogatta

Richard Strausst, kérte közbenjárását, segítsen neki, hogy Hitler idején is Németországban maradhasson, sőt vezényelhessen. Strauss nyersen hozta tudomására, kisujját sem mozdítja érte, hagyja őt békén. Amire a zeneszerző ugyancsak antiszemita felesége azzal ripakodott a férjére, hogy „maga gonosz ember”, de azt a félaszt kapta, „ha segítenék neki itt maradni, meggyilkolnák”. Ez mentette meg Klemperer életét, ment Amerikába, és ha rokkantan, meggyötörten járta is a világot, nyolcvannyolc éves koráig élt és csaknem mindvégig vezényelt.

A megnyugtató hírek ellenére is a pesti dalszínház művészei, és bizonyos értelemben a közönség is kissé szorongva várta a bemutatkozást. Nem csupán a furcsa gumicsizma miatt. Csakhamar kiderült, minden aggály alaptalan. Az első próbákon a Maestro varázsa teljében mutatkozott be, néha kissé nyersen ugyan, de ráripakodott az utasításait nem nyomban követő zenekari muzsikusokra, énekesekre. Néhányszor megtörtént az is, hogy szóváltás után megsértődött, kivonult a színházból, az utcára távozott, mintha mindent faképnél akarna hagyni. Oda-künn taxit hívott, körüljáratta a kocsival a színházat, majd visszatért, bocsánatot várt el az engedetlenkedőktől, de ha netán nem kapta is meg, folytatta a próbát. És következtek a varázslatos előadások. A három év alatt sok minden, de főként a német repertoár, elsősorban Mozart, Beethoven Fideliója, de a Wagner művek is fölfrissülve, megfiatalodva kerültek a lelkes közönség elé. Egyetlen dolgot nem tűrt el; ha netán vastaps követelést, zordan vezényelt tovább, különösen a Wagner operáknál, amelyek fölfogása szerint, - és neki volt igazá – nem áriák egymásutánja, hanem összefüggő zenedrámák, megszakítani őket nem lehet. Több hiú, sikerre áhító énekes ezen is megsértődött, de kénytelen volt alkalmazkodni.

Annál is inkább, mert ez a három év csakugyan csoda volt. Különösen a Mozart operák, köztük is a három olasz nyelvű, a bécsi Mesternek Lorenzo Da Ponteval alkotott remekműve, a Figaro házassága, a Don Giovanni és a Così fan tutte. Minderről nem legendák, hanem személyes élmény nyomán tudok beszámolni. Friss és soványpénzű házassamberként, kis feleségemmel, volt olyan hét, hogy háromszor is ott ültünk az Operaház nézőterén, vörösré tapsoltuk tenyerünket, ilyen élményekben soha nem volt részünk, azóta sem nagyon. De ugyanezt éltük át a németnyelvű műveknél is, a Szöktetésnél és a varázsfuvolánál is. És nem csak mi, a művészek is. Elragadtatással nyilatkoztak élményeikről, a kor feledhetetlen szólistái, Osváth Júlia, Rösler Endre, Losonczy György, Székely Mihály, Ma-

leczy Oszkár és a többiek. Azok, akik korábban az ugyancsak felejthetetlen olasz Sergio Failónival dolgoztak együtt, és az akkori fiatal, egyáltalán nem féltékeny Ferencsik Jánossal is, a szintén Mozart varázsan élt Maestroval. Három varázsos esztendő, az Operaház és az Erkel Színház új aranykora. Meg kicsit a Nemzeti Színházé is, mert Klemperer Mester a Szentivánéji álom előadásaira boldogan vállalta Mendelssohn varázsos kísérezzenéjének a vezénylését is. Olyan színészekkel, mint Bajor Gizi, Mészáros Ági, Ruttkai Éva, Ferrari Violetta, Lukács Margit, Maklár Zoltán, Básti Lajos, Ungváry László, Gábor Miklós és mások. A három budapesti év után Klemperer szép emlékekkel telve búcsúzott, Londonban várta őt Walter Legge, a világhírű EMI lemezgyártó tulajdonosa. Fejedelmi ajándékkal: zenekart alapított számára, a Philharmonia, a világ egyik legnagyobb együttesét. És készültek a klasszikus CD-k, máig is a legnemesebbek, amelyeken Klemperer főként Mozartot és Beethovent vezényel. Egyetlen fekete-fehér, inkább szürke DVD készült, élő felvétel, a IX. szimfónia. A Maestro fáradt már, a keze inkább jelez csupán, mintsem lendületben volna, de csaknem olyan, mint a világ teremtése. Akkor is, ha a hang sem hifi, de hiteles Beethoven. És természetesen az utánaohatatlan Klemperer.

I.ten éltesse Tibi bácsi!

Majd fél éve, miként most is, Várkonyi Tibor írásait olvashatják ezen az oldalon. Most, egy saroknyit „ellopok”, hogy köszönthessem. Kicsit megkésve, itt kívánok boldog születésnapot! Tibi bácsi június 11-én lett 90 éves. Vittem már el hozzá a Pesti Sóletet. S arcán olyan örömmel forgatta lapunkat, mint ha élete első, nyomtatásban megjelent cikkét keresztene benne. És beszélgettünk. Pár perccel indult, végül több órát maradtam. Mesélt az inaskodásáról, a munkaszolgálatról, családról és kicsit a pályájáról. Elmondta, az MTI-től azért kellett távozni, mert néhány hónappal az események után, nem írta le „ellenforradalom” és nem tett „hűségnyilatkozatot”. Később remekül érezte magát a Magyar Nemzetnél, - nem a mostaninál... - aztán az erős jobbra tolódást követően távozott. Immár hosszú-hosszú évek óta a Népszavában olvashatjuk. Szólt az örök „szerelméről”: a francia nyelvről, történelemről stb. S persze az operáról - oly lelkesedéssel, hogy érzem, előbb-utóbb azon kapom magam, hogy kedvencét, Mozartot hallgatom... Tibi bácsi, bis hundert und zwanzig!

KÖNYVAJÁNLÓ

Tamás Zsuzsa: Macskakirálylány (Az „Év Gyermekekönyve 2013” díjas)

Öregerdő közepén, a legmohosabb lábú, recsegő derekú fa törzsén egy nagy lépéssel túl, de a legsötétebb erdőmélyi feketeséjén egy gyertyagyújtással innen, élt egy bánatos királyfi.

Hogy egy királyfinak palotában volna a helye? A királyfi is valahogy így gondolta! Mégsem akart már sem továbbmenni, sem visszafordulni. Nap-hosszat heverészett a kunyhójában, és azon törte a fejét, mitévő legyen. Talán ha egy esztendeje másként bocsátják útjára...

Nagy volt aznap a felfordulás. De nem ám azért, mert a királyfi épp azon a napon indult szerencsét próbálni! Felséges édesanyja mással sem volt elfoglalva, mint hogy a királyfi kishúgának rózsás orcáját kémlelte: uram, teremtőm, csak nem rózsahimlő készül kitörni ezen a lányon?! Az aggodalom majd' esztét vette. S nemhogy hamuban sült pogácsát, de még egy szalvétába bugyolált szendvicset sem nyomott a nagy útra készülő fia markába. Királyi atyja meg? Mint mindig, akkor is a könyveit bújta. Amikor elérkezett a bűcsű pillanata, a könyvtárszobából került elő, s mint aki épp az imént olvasta, csak összefüggéstelen szavakat adott útravalóul:

– Virágcsokor... keszkenő... menyasszony!

– Na de... merre menjek? – kérdezte meghökkenve a királyfi.

– Merre, merre? – dörmögte a király a bajsza alatt. Azzal levette felséges lábbelijét, amely történetesen egy felséges lába által kényelmesre kitaposott királyi mamusz volt, megpörgette, s amerre a királyi mamusz felséges lyukadása mutatott, arra bökött a király is.

A királyfi pedig mi mást tehetett volna? Elindult szerencsét próbálni, bár maga sem hitte, hogy szerencséivel jár majd.

A királyi mamusz hegyen és völgyön, árkon és bokron túlra, az Öregerdő felé mutatott. Öreg volt ez az erdő, sokat látott már. Sűrűnek sűrű volt. És bizony sötét is.

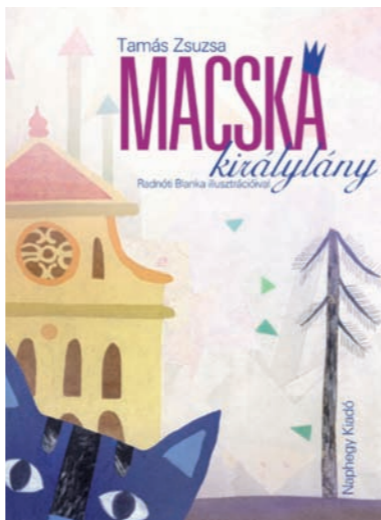
– A hegyen a nap megsütött, a völgyben megfűtt a szél. Árokban nem al-

hatom. S még ha a bokrok bogyóval kínálnának, jóllaknék, de hogy tükös karjokkal ölelgessenek, köszönöm, abból többet nem kérek! Végtére is: sokkal rosszabb már a fák között sem lehet – bátorította magát a királyfi, azzal belépett az Öregerdőbe.

Álmában sem gondolta volna, hogy az erdő kellős közepén egy házikót talál. Márpedig így történt. S mintha a kidőlt-bedőlt oldalú kalyiba éppen csak rá várt volna: tárva-nyitva állt az ajtaja. Odabent pedig, láss csodát, mintha valaki a királyfi kedvét leste volna, az almáriumban édes bogyókból készült lekvárok csalogatták. Az üvegeken cikornyás feliratok hirdették, hogy: áfonya, csipkebogyó, málna... – No, én ezt a csipkebogyót megkóstolom – mondta a királyfi, és már nyúlt is az egyik üveg felé. Ám ekkor tekintete megakadt egy csorba szegélyű csupron. A csupor zöld máza csak úgy fénylett, és egyetlen B betű díszítette a hasát.

– B? Netalán baracklekvár? – gondolta a királyfi, azzal belekóstolt. Hm, micsoda íze volt annak a lekvárnak! Egyszerre volt édes, mintha tizenhat nyár összes napsütése csorgatta volna mézét a csuporba, és közben fanyar is, mintha minden szem gyümölcsé óriás levelek hűvösében érett volna. Hát, amint az a falatnyi lekvár lecsúszott a királyfi torkán, mintha nyári eső készült volna: facsarodott egyet a szíve, felhőket érzett összegyűlni... és bizony kitört belőle a sírás.

Azóta gondolja úgy a királyfi, hogy kár volt neki azt a csuprot még csak megpillantania is, nemhogy belekóstolni. Hiszen mi más lett volna az a nagy hasú, mint a Bánat csupra!

Kellermann Feri követeli, hogy vezessék a kapitány elé.

Érkezik az első tiszt.

Mister Haignek, az Alva kapitányának az üzenetét hoztam a kapitánynak. Az első tiszt a fedélzetre vezeti.

Felszedik a horgonyokat.

Kellermann Ferit megnyugtatja a jól ismert kiáltás.

Kapitány a hajóhídon!

Belepillant Kellermann Feri útlevelébe.

Őn magyar. A magyarok Hitler barátai.

Kellermann Feri elmondja, hogy az Alván teljesített szolgálatot. Angliába igyekszik Mister Haig tudtával és Mister Cornelius Vanderbilt ajánlólevelével.

Mister Haiggel együtt szolgáltam ezerkilencszáztizenhatban, mondja a kapitány. Jól rögtönöztem, gondolja Kellermann Feri.

Viharos lesz az utunk, Mister Kellermann. Nemcsak tengeri viharra számíthatunk. Két német naszád között vezeti ki a hajót a csatornára.

Nincs rá nemzetközi engedélyük, hogy az utunkat állják, de tegnap óta minden megtörténhet.

Levezetik a raktárba. Bálák, tárolóedények, fémartályok.

Egyetlen felfüggesztett lámpa világít, de a hajótest ringása olyan erős, hogy kialszik a fény.

Futó lábak dobogása.

Feltolja a csapóajtót. Felmegy.

A hullámok átcsapnak a fedélzeten.

Német repülőraj száll felettük.

A kapitány átvette a kormányt.

A rádiós tiszt a korlátba kapaszkodva jelent.

A rajból kiválik egy gép, köröz a hajó felett.

Egyszer Mister Haig azt mondta, tudja Doktor, aki egyszer már ott járt...

Elkezdődött, mondja a kapitány.

Irodalom, zene, kávéház a Dohány körzetben

A szikrázó napsütés, a hőség sem vette kedvét a Dohány körzet kultúrára szomjas tagjainak és június második vasárnapján (8-án) és szinte megtelt a kávéházzá alakított Goldmark-terem. A későn érkezők már csak nehezen találtak szabad ülőhelyet Kulturális Páholyunk második délutánján, amelyen ezúttal is a Szépirók Társaságának tagjait láttuk vendégül a jövőben is. A beszélgetések között, miként előző alkalommal, most is a Classicus Ensemble háromrészes komolyzenei koncertjét hallhattuk.

A Páholyt, ahogy két hónappal ezelőtt is, Frölich Kati üdvözlő szavait követően, a Classicus Ensemble nyitotta meg, Haydn: D-dúr Divertimentó-jával (Hob. IV/6).

Ezt követően Németh Gábor kérdezte Sándor Ivánt, aki elmondta, furcsán érzi magát, hogy ezúttal fent van a színpadon, s nem a nézőtérben. Hetvenegy éve egy OMIKE előadáson volt a Goldmarkban, majd másfél évvel később, 1944 novemberében már nem önszántából járt itt. Egy rövid felolvasás után Sándor Iván egy anekdotával folytatta, e szerint Karinthy Frigyes Kosztolányi halálos ágyán a következőt mondta: „... ez is jó lesz valamire...” S valóban, egy írónak, mindig, minden jó lesz valamire... Kiemelte, munkái egyik alapja, hogy sokféle emlékeztetan léteznek, melyek különbözőek. Akad meleg és hideg, előbbi tanulna, míg utóbbi befagyaszt, felejteni akar. S van a manipulatív, amely meghamisít, miként napjainkban is...

Sándor Iván szólt arról, hogy az 1938-as müncheni szerződés a – végül – győztes hatalmak is felelősek a II. világháborúért. Bár igazuk van azoknak, akik azt mondják, miért lennének felelősek azért, amit nagyszüleik, dédszüleik követtek el esetleg, ám többségük saját nemzete történelmét sem ismeri. Az újraírt történelmet a hatalom törekvés érdekében alárendelik a valóságnak. Tornay József, költő írta egykor, a Donná elhunytak is áldozatok, ám őket nem tagadta ki a nemzet... Nem úgy, mint az álszent „haza” védelem okán elhurcoltakat – tette hozzá vendégünk, aki emlékezett: „1930-ban születtem, ’38-ban köptek le először zsidóságom miatt. De egyebekre is jól emlékszem...”

Sándor Iván végül legújabb, A Vanderbilt-jacht hajóorvosa című könyvéből olvasott fel. Mint elmesélte, Amszterdamban, az ott élő, Ancika néneje majd fél évszázada őrzött feljegyzéseket adott át neki. A „napló” Ancika

férjének öccse, az akkor orvostanhallgató, Feri utazásairól is szól. A történet... de inkább olvassák el a könyvet!

A szünetben, miként az est végén a Classicus Ensemble zenélt, továbbra is maradvány Haydn-nál, előbb a G-dúr Divertimento (Hob. IV/7), míg befejezőként az Á-dúr Divertimento (Hob. IV/10) csendült fel.

A kettő között Sándor Iván lett a „riporter”, s beszélgetett Tamás Zsuzsával. Itt engedték meg némi elfoglaltság, rá voltam eddig leginkább kíváncsi, de ez talán érthető, hiszen Zsuzsa is a Berzsenyi Dániel Gimnáziumban végzett. Sőt, mint kiderült, Németh Gábor is berzsenyis volt. Mi több, hozzám hasonlóan matektagozatra járt. Aztán...

Zsuzsa viszont magyar-tagozatos volt, az ELTE-n végzett, majd tanított egykori almamáterünkben... Amikor megtanult írni, titokban, már 6 évesen megszülettek első versei. Nyolc éve érezte úgy újra, hogy itt az ideje ismét írni. Ekkor publikálta első kritikáit, majd verseit. A kritikáírást ugyan szerette, de mint megjegyezte, inkább pénzkeresetnek tartotta. 2006-tól jelentek meg versei a Népszabadságban, miután Karafiáth Orsolya biztatására elküldte az elsőt. Kiemelte, sokat köszönhet a rovat vezetőjének, Varga Lajos Mártonnak, aki rengeteget segített. Kezdetben, miként talán mindenkinél, aki verset ír, a rím és a ritmus fontos.

Később azonban fokozatosan a szabadversek felé mozdult el. Ebből kaptunk ízelítőt is, miután két versét is felolvasta.

A mesekritikusból idővel meseíró lett. A Macskakirálylány pedig nemrég megkapta az „Év Gyermekekönyve 2013” díjat! Zsuzsa elmondta, a mesében az is vonzó, hogy az érzelmeket el lehet bujtani, mégis mindenki érti – a korának megfelelően. Leginkább lelkileg...

Akár csak két hónapja, ezúttal is többen érdeklődtek, mikor tartja következő délutánját a Kulturális Páholy. Ezt jelenleg még nem tudjuk, azt viszont igen, biztos lesz harmadik!

(sch)

Irodalmi túladagolás Margóval

Június 11-én Rambo átviszi a szerelmet – ezzel nyitott a Margó Irodalmi Fesztivál a Petőfi Irodalmi Múzeumban, s tartott – idén immár – öt napon át, szerte Budapesten.

A Margó bázisa a Petőfi Irodalmi Múzeum volt, de a kortárs irodalom nagyjaival és ifjú tehetségeivel bebarangolták az egész várost. Az ötnapos irodalmi fieszta nagyot merített a kortárs irodalomból: Esterházy Péter, Rakovszky Zsuzsa, Bereményi Géza, Csabai László, Takács Zsuzsa, Tompa Andrea, Tóth Krisztina, Kun Árpád, Fehér Renátó, Kötter Tamás, Krusovszky Dénes, Kukorelly Endre, Finy Petra, Kiss Noémi és több tucatnyi további író, költő tartott felolvasást.